

Slecht en goed nieuws

“Wij willen de mensen bewustmaken van de risico’s van lenen,” aldus staatssecretaris Ahmed Aboutaleb op 19 oktober in een toelichting op de nieuwe kabinetsplannen ter bestrijding van probleemschulden. Die plannen houden een verscherping in van de regels voor het verstrekken van leningen. De Tweede Kamer wilde leenreclames verbieden, maar zo ver gaat het kabinet niet. Wel moeten kredietverstrekkers in hun reclame-uitingen op tv en internet klanten waarschuwen voor het gevaar van lenen, vergelijkbaar met waarschuwingsteksten op pakjes sigaretten (Het Financieel Dagblad, 20 oktober 2007).

Beleidsmakers willen burgers in staat stellen te kiezen in een tijd waarin deregulering hoog in het vaandel staat. Daarbij staan twee elementen centraal. Ten eerste het zorgen voor marktwerking, vandaar de instelling van mededingingsautoriteiten als de NMa, en waakhonden als de AFM en de Consumentenautoriteit. Ten tweede het bevorderen van de mogelijkheden van de consument om weloverwogen keuzes te maken. Vandaar de nadruk op informatie, transparantie en bijsluiters.

De bedoelingen zijn goed. Maar zoals we weten is de weg naar de hel geplaveid met goede bedoelingen. Niet dat de regering ons naar de hel wil leiden. Maar met goede bedoelingen alleen komen we er niet.

Het gekozen beleid is gebaseerd op de veronderstelling dat consumenten optimaal kiezen als ze maar over alle relevante informatie kunnen beschikken en als markten concurrerend zijn. Zo eenvoudig is het helaas niet. Zelfs als mensen weten wat goed voor ze is, gedragen ze zich er lang niet altijd naar.

Aboutalebs vergelijking met de waarschuwing op het pakje sigaretten spreekt boekdelen. Hoe veel rokers hadden geen idee dat roken dodelijk is, totdat ze die boodschap in koeienletters onder ogen kregen? Nederland kent slechts veertien procent tevreden rokers. Dat wil zeggen, rokers die, alle voors en tegens op een rijtje zettend, de keus pro-roken gemaakt hebben. De overige 86 procent probeert krampachtig te stoppen of is van plan om dat binnen een jaar of twee te doen.

Voor wie is zo’n waarschuwing dan eigenlijk bedoeld? Voor de tabaksindustrie natuurlijk. Die kan, als een roker met gezondheidsklachten een proces aanspant, triomfantelijk zeggen: *told you so!* Vandaar geen kleine lettertjes met mitsen en maren, maar een boodschap die geen twijfel laat.

Iets vergelijkbaars geldt voor een andere waarschuwing op het gebied van de gezondheid: de medicijnenbijsluiter. Door alle mogelijke bijwerkingen, en de kans daarop, te vermelden, kan de farmaceutische industrie de handen in onschuld wassen als er een patiënt is die

bij wijze van spreken kaal wordt na het slikken van een antidepressivum. Wie alle bijwerkingen doorleest en ter harte neemt kan geen pil meer slikken. Ook hier: goede bedoelingen van de regelgevers, maar ze pakken vooral goed uit voor de aanbieder, niet de gebruiker.

Van het lichamelijk en geestelijk welbevinden naar de financiële gezondheid. Ook daar proberen beleidsmakers oprecht invulling te geven aan hun gevoelde verantwoordelijkheid voor het keuzegedrag van de burger. En dat niet alleen voor mensen met probleemschulden of op weg daarnaar toe, maar ook voor diegenen die op een andere manier financieel gehandicapt zijn: de kopers van financiële producten. De financiële bijsluiter heet niet voor niets zo: hij is gemodelleerd naar zijn broertje op medicijngebied. Ook hier de beste bedoelingen van toezichthouders, ook hier de vraag wie er het meest profiteren van de waarschuwingen op het pakje financiële producten. Is het de financiële consument, die dankzij de bijsluiter wordt behoed voor ongelukken? Of is het de aanbieder, die in de rechtszaal kan zwaaien met de kleine en grote lettertjes?

Met informeren alleen komen we er niet. En je hoeft geen links-radicaal te zijn om die mening te zijn toegegaan. In 1937 publiceerde Paul Samuelson zijn artikel over nut: *A note on the measurement of utility*. Een rationele benadering, al nuanceerde Samuelson die ook toen al zelf, door op te schrijven dat de werkelijkheid er wel eens anders uit zou kunnen zien: hij beschouwde het bestaan van verplicht pensioensparen als een aanwijzing dat de mens niet het nut over de rest van zijn leven maximaliseert, maar te veel voor de korte termijn gaat. Maar zoals dat vaak gaat, deze kanttekening was aan de heren economische wetenschappers niet besteed. We zijn inmiddels ruim zeventig jaar verder, en nog steeds laat Samuelson van zich spreken. Bijvoorbeeld door de gedragseconomie te omarmen, waaruit blijkt dat hij met zijn tijd is meegegaan – maar wie had ook minder van hem verwacht? In een onlangs verschenen bundel zegt Samuelson het zo: *“God must love those common folk that behavioral science economists write about, because She made so many of them.”* Kortom, het doorsnee-individu gedraagt zich, ook volgens Samuelson, niet volgens het rationele axioma. Dat betekent dat een beleid gebaseerd op de traditionele uitgangspunten niet de gehoopte resultaten zal hebben. Dat is het slechte nieuws. Het goede is, dat het *“folk that behavioral scientists write about”* zich voorspelbaar gedraagt. Daarop inspelen met beleid dat verder gaat dan informatieverstrekking en het creëren van marktwerking is de uitdaging voor beleidsmakers in de 21^e eeuw.